

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора,
завідувача кафедри ортопедичної стоматології Тернопільського
національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Гасюка Петра Анатолійовича

на дисертаційну роботу **Гончарука-Хомина Мирослава Юрійовича**
«Клініко-експериментальне обґрунтування вдосконалення підходів до
стоматологічного лікування дітей та підлітків з використанням судово-
стоматологічних методів»,

представлену до захисту у створену для разового захисту спеціалізовану
вчену раду ДФ 61.051.007 при ДВНЗ «Ужгородський національний університет» з
правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на
здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія»

Актуальність теми. Загальновідомо, що судова стоматологія є одним із
новітніх розділів судової медицини, який має свої специфічні особливості та
вимагає знань, що виходять за рамки судово-медичної освіти.

Об'єктами вивчення в судовій стоматології є частини лицьового скелету,
зуби, зубні протези, органи і тканини порожнини рота та медична документація,
яка відображає стан зубо-щелепового апарату тощо.

Варто відмітити, що доказова значимість судово-стоматологічних
досліджень при ідентифікації особистості значною мірою залежить від
правильності вибору методів, їх послідовного та раціонального поєднання; знань
основ криміналістичної ідентифікації, а також від врахування ступеня мінливості
властивостей об'єктів та їх ознак.

Для ідентифікації особистості за стоматологічним статусом можуть бути
використані методи порівняльного дослідження передніх зубів по прижиттєвій
фотографії особи і черепа, методи порівняння прижиттєвої та посмертної
рентгенограм щелепно-лицевої ділянки, вивчення анатоמו-морфологічних
особливостей зубо-щелепової системи, слідів і відбитків зубів, рельєфу спинки
язика, твердого піднебіння та інші.

При дослідженні анатомо-морфологічних особливостей зубів і зубних рядів враховують наступні ідентифікаційні ознаки: анатомо-морфологічні параметри зубів, аномалії зубів і щелеп, а також набуті за життя ознаки (карієс і його ускладнення, видалені зуби, ортопедичні та ортодонтичні конструкції та їх сліди).

Незважаючи на наявні дані в науковій літературі щодо теоретичного обґрунтування судово-стоматологічних досліджень, на теперішній час опису чітких алгоритмів їх виконання на стоматологічному прийомі не було зроблено.

У зв'язку з цим робота є актуальною, оскільки дасть змогу підвищити ефективність та прогностичну оцінку показників стоматологічного лікування дітей та підлітків шляхом об'єктивізації вихідної стадії розвитку окремих зубів та рівня сформованості зубо-щелепового апарату, що в принципі і спонукало автора до детального вивчення даного питання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи входить до НДР кафедри ортопедичної стоматології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: «Клініко-лабораторне дослідження сучасних стоматологічних технологій та експертна оцінка якості методик лікування» (номер державної реєстрації 0118u004526). Автор є співвиконавцем зазначеної науково-дослідної роботи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації.

Дисертація Гончарука-Хомина М. Ю. є закінченою науково-дослідною роботою, виконаною на сучасному методичному рівні та достатньому клінічному матеріалі.

Автором проведено глибокий патентно-інформаційний та науковий пошук і детально проаналізована література за останні десятиліття. Наукові положення, що сформульовані в дисертаційній роботі, є науково обґрунтованими та ґрунтовані

на поглибленому аналізі даних сучасної літератури, отриманих результатах власних досліджень та їх обговоренні.

Відповідно до мети та поставлених завдань, автор провів дослідження ідентифікаційних особливостей формування зубо-щелепового апарату дітей та підлітків, що реєструються в період розвитку організму, фізіологічних та ятрогенних змін.

В процесі дослідження дисертантом застосовані методи (клінічні, епідеміологічні, рентгенологічні, математичні, графічні, судово-стоматологічні, цифрові та статистичні), що відповідають поставленій меті та завданням.

В рамках роботи автором було проведено ретроспективний аналіз медичної документації та огляд 411 пацієнтів дитячого та підліткового віку Університетської стоматологічної поліклініки м. Ужгорода з подальшою реєстрацією серед них показників поширеності основних стоматологічних патологій постійних зубів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що внаслідок проведених досліджень вперше статистично обґрунтовано рівень взаємозв'язків між сумарним показником сформованості зубо-щелепового апарату, як похідним параметром дентального віку, та рівнем скелетної зрілості, визначеної за станом шийних хребців.

Автором вперше представлено результати комплексного дослідження з визначення показника дентального віку за трьома незалежними методиками (Demirjian, Haavikko, Willems) у структурі популяції дітей та підлітків Закарпаття на вибірці пацієнтів Університетської стоматологічної поліклініки.

Статистичне опрацювання отриманих результатів дозволило дисертанту вперше сформулювати цілісну систему регресійних рівнянь та математичний підхід для обрахунку дентального віку серед досліджуваної вибірки та для кожного окремого індивіда, виходячи із різнонаправленості похибок вищезгаданих методик.

Практичне значення отриманих результатів. Автором вперше запропоновано та впроваджено в клінічну практику критерії контролю та вибору термінів початку, тривалості та виду використовуваного методу лікування з метою досягнення найбільш прогнозованих результатів та мінімізації ризиків виникнення ускладнень.

В дисертаційній роботі розроблено, запропоновано, а також впроваджено в практичну стоматологію спосіб комплексної експертної оцінки якості стоматологічних втручань, шляхом контрастного контурування цифрових ортопантомограм, застосування яких дозволяє мінімізувати ризик діагностичної помилки та провести ефективне лікування або відповідні профілактичні заходи.

Безумовно цікавим для практичної стоматології та судової медицини є запропонований в співавторстві з науковим керівником спосіб ідентифікації осіб за стоматологічним статусом шляхом обрахунку сталих антропометричних індексів нижньої щелепи на цифрових ортопантомограмах.

Таким чином, результати дисертаційної роботи дозволили автору запропонувати абсолютно нові підходи до вдосконалення стоматологічного лікування дітей та підлітків, котрі базувалися на фактичному вихідному рівні сформованості зубо-щелепового апарату, що забезпечить якісне індивідуальне лікування.

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення, тому можуть бути використанні як в навчальному процесі, так і в практичній діяльності лікаря-стоматолога.

На сьогодні, результати кваліфікаційної наукової праці впроваджені у навчально-педагогічний, лікувальний процес кафедри дитячої стоматології ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», кафедри дитячої

стоматології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, практичну діяльність Університетської стоматологічної поліклініки, обласного бюро судово-медичної експертизи Житомирської обласної ради, Київського обласного бюро судово-медичної експертизи, ОКЗ «Бюро судово-медичної експертизи» ГУОЗ Одеської обласної облдержадміністрації, КЗ «Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи» ДОР, комунальної установи «Черкаське обласне бюро судово-медичної експертизи».

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати і наукові положення повністю відображені у статтях наукових журналів, а також на виступах та тезах науково-практичних конференцій.

За матеріалами дисертації опубліковано 52 друковані праці, 22 з яких відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, 19 статей – у наукових фахових виданнях України відповідно до переліку наукових фахових видань України, 3 – в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, проіндексованих у базі даних Scopus, 3 – у виданнях, індексованих у науково-метричних базах Scopus та Web of Science Core Collection, 3 – у іноземних виданнях, 1 – в інших виданнях, 21 теза доповідей в матеріалах конгресів та науково-практичних конференцій, а також отримано 2 патенти на корисну модель.

Структура та зміст дисертації.

Дисертацію викладено на 250 сторінках комп'ютерного тексту українською мовою. Робота складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, опису матеріалів і методів дослідження, 3-х розділів власних

досліджень, аналізу та узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій та списку використаних джерел.

Список використаних джерел містить 211 найменувань, з яких 54 – кирилицею та 157 – латиницею.

В анотації українською та англійською мовами репрезентовані найбільш вагомні результати дослідження із увагою на наукову новизну та наведений список публікацій за темою дисертаційної роботи.

У вступі, який висвітлений на 7 сторінках доведена актуальність теми дисертації, поставлені мета і завдання дослідження, висвітлені наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, показано впровадження їх у навчально-педагогічний процес у вищих навчальних закладах, а також у закладах практичної охорони здоров'я, приведений особистий внесок здобувача, зазначена апробація результатів дисертації та відображення їх у наукових публікаціях.

Розділ 1. “Огляд літератури” викладений на 26 сторінках, написаний літературною мовою з критичним підходом, носить аналітичний характер та відображає сучасне бачення автором проблематичних питань. Відповідно до поставлених завдань дослідження, огляд літератури складається з 4 підрозділів, у яких автор проводить аналітичний аналіз ролі, значення судової стоматології, тенденції судово-стоматологічних досліджень; судово-стоматологічних методів визначення дентального віку та оцінки сформованості зубо-щелепового апарату серед дітей та підлітків; можливостей застосування методологічних підходів визначення дентального віку дітей та підлітків у клінічній стоматологічній практиці та проблематиці дітей-біженців у структурі стоматологічного лікування та визначення дентального віку.

В кінці огляду дисертант аналізує дані літератури та обґрунтовує доцільність розв'язання поставлених завдань особистого дослідження.

Технічні та редакційні погрішності, які мають місце в розділі не впливають на цінність огляду. Тому всебічний практичний аналіз літератури обґрунтовує необхідність виконання даної дисертаційної роботи.

В розділі 2 «Програма, матеріали та методи дослідження», який викладений на 27 сторінках і включає 3 підрозділи (програми та обсягу дослідження; особливостей концептуального підходу та дизайну дослідження, а також ретельного опису методології досліджень) автором наведена ретельна характеристика поетапної програми, матеріалу та проведений опис методологічних підходів, які застосовувались в процесі досліджень.

Для вирішення поставлених завдань дослідження автор використав значний арсенал різноманітних методів, які на його думку є коректним та достатнім, а отримані результати характеризуються належним рівнем валідності, достовірності та узгодженості.

Зауваження до даного розділу відсутні.

Розділ 3 «Порівняльний аналіз поширеності патологій зубо-щелепопового апарату дітей та підлітків Університетської стоматологічної поліклініки» як і впливає з назви присвячений порівняльному аналізу поширеності патологій зубо-щелепового апарату серед дітей та підлітків, який проводився шляхом ретроспективного огляду медичної документації стоматологічних хворих.

Даний підрозділ висвітлений двома таблицями з цифровими даними розподілу пацієнтів досліджуваної підгрупи пацієнтів та результатів зведених даних порівняння отриманих результатів із результатами попередньо проведених досліджень, а також 6-ма рисунками з даними статистичного аналізу показників поширеності карієсу, скупченості зубів, первинної адентії, аномалій положення окремих зубів, затримки прорізування окремих зубів та надкомплектних зубів у

різних вікових підгрупах за даними стоматологічних карт та результатами огляду дисертантом пацієнтів.

Мотивуючись даними цього розділу, автор акцентує увагу на тому, що встановлена поширеність вищезгаданих патологій статистично не відрізняється від показників, котрі були наведені у попередньо проведених епідеміологічних дослідженнях. Наявна незначна абсолютна різниця показників може бути обґрунтована розбіжністю у чисельності досліджуваних вибірок, аналізом поширеності окремих патологій поза межами Закарпаття, неспівпадінням вікової категоризації, наведеної в різних дослідженнях, охопленням у дослідження даних стоматологічного статусу дитячого населення, що проживає у різних регіонах Закарпаття.

Дисертант вказує на вагому роль визначення дентального віку у випадках вибору методів лікування дітей-біженців, кількість котрих в пограничних областях є однією з найвищих, порівняно із іншими регіонами України.

Основні наукові положення даного розділу оприлюднені в двох фахових наукових виданнях, одне з яких входить до переліку міжнародних наукометричних баз.

Зауваження – в розділі зустрічаються поодинокі технічні погрішності.

Розділ 4 носить назву «Апробація та вдосконалення методів визначення показника дентального віку та стадії формування окремих зубів» містить 45 сторінок і включає 3 підрозділи.

В першому підрозділі у вигляді 30 рисунків з діаграмами автор вдало висвітлює розподіл показників дентального віку визначеного за методиками Demirjian, Haavikko та Willems в 10 різних вікових підгрупах в діапазоні від 6 до 16 років у вигляді таблиці.

Результати даного підрозділу дали можливість автору виявити загальновиражену тенденцію до завищення показників дентального віку за методом Demirjian та їх заниження за методом Haavikko, а результати за

методикою Willems, як референтної, демонстрували найвищий рівень валідності по відношенню до показників хронологічного віку.

Другий підрозділ даного розділу присвячений висвітленню узгодженості даних отриманих на різних етапах визначення дентального віку одним, двома дослідниками, після використання розробленого автором алгоритму контурування зображення зуба.

Третій підрозділ розділу дисертант присвячує розробці математичного алгоритму визначення дентального віку з використанням регресійних рівнянь.

Виклад матеріалу є доказовим, підтверджений трьома таблицями з цифровими даними та резюме в кінці розділу.

В цілому, розділ, з наукової точки зору, викладений послідовно, із логічним заключенням. Варто було б відмітити розроблений алгоритм оптимізації аналізу стадії розвитку зуба, що базується на попередньо впровадженій методиці контрастного контурування, який автор дуже вдало застосував в цьому розділі власних досліджень.

Результати досліджень даного розділу знайшли своє відображення у 10 наукових статтях у вітчизняних фахових журналах та в журналах, що входять до переліку міжнародних наукометричних баз.

Зауважень немає.

Розділ 5 «Клініко-експериментальне обґрунтування доцільності використання похідних параметрів дентального віку в стоматологічній практиці», висвітлений на 19 сторінках та поділений на два підрозділи, в яких автор відобразив аналіз прогностичної оцінки результатів ендодонтичного лікування зубів із незавершеним формування кореня з використанням судово-стоматологічних методів та планування ортодонтичних втручань з урахуванням показників дентального віку із використанням судово-стоматологічних методів.

Одержані дані цього розділу вдало проілюстровані якісним графічним зображенням із розподілом показників вихідної та кінцевої стадії розвитку зуба в

ході апексифікації, 6-ма мікрофотографіями з візуалізацією клінічних прикладів та 6-ма таблицями з цифровим матеріалом, який повністю базується на фактичних даних, підданий статистичному аналізу, що забезпечує достовірність отриманих результатів.

Зауваження – для більшої наочності взаємовідношення стадій зуба зареєстрованих до та після проведеного ендодонтичного лікування доцільно було б представити у вигляді діаграми.

В цілому розділ викладений послідовно, із логічним заключенням.

Результати досліджень даного розділу опубліковані в 3 наукових статтях у фахових журналах, 2 з яких входять до переліку міжнародної наукометричної бази Scopus.

Розділ «Аналіз та обговорення отриманих результатів» викладений на 19 сторінках, де автор проводить співставлення одержаних в роботі результатів дослідження із вже відомими нормативними показниками.

У даному розділі проявляється уміння дисертанта аналізувати одержаний фактичний матеріал, робити узагальнення та співставляти результати отриманих власних досліджень із літературними джерелами.

Автор стисло підсумовує основні здобутки дисертаційної роботи та наочно резюмує наукову і практичну значимість дисертації, яка на думку автора полягає у підвищенні показників ефективності та прогностичності стоматологічного лікування дітей та підлітків, шляхом об'єктивізації вихідної стадії розвитку окремих зубів та рівня сформованості зубо-щелепового апарату, як похідних параметрів дентального віку особи, з використанням судово-стоматологічних методів. Останні, на думку здобувача, рекомендовані до використання у випадках проведення судово-слідчих дій, встановлення віку дітей-біженців та нелегальних мігрантів дитячого віку, а також при врахуванні критерію вікового цензу.

Саме тому, розділ висвітлює теоретичну та практичну значимість одержаних результатів як для практичної стоматології, так і для судової медицини.

Зауважень до розділу не виникло.

Висновки в кількості 6 повністю відповідають поставленим завданням та спрямовані на виконання мети даної роботи.

Практичні рекомендації в кількості 5 мають практичну спрямованість.

Слід зазначити, що висновки дослідження та практичні рекомендації повністю ґрунтуються на отриманих в роботі результатах, вони повною мірою аргументовані та переконливі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. У роботі не було ідентифіковано ознак чи наслідків цілеспрямованих маніпуляцій з алфавітом, зміни чи заміни літер, прихованого тексту тощо.

Подані до захисту наукові досягнення є власним напрацюванням аспіранта, текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unichesk текстові співпадіння (цитування) мають відповідні посилання на першоджерела, внесені до списку. Запозичення (співпадіння) в тексті не мають ознак плагіату.

Робота визнається самостійною та може бути допущеною до захисту.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення.

Суттєвих зауважень щодо оформлення та змісту дисертації немає. Дисертаційна робота написана грамотною літературною мовою, достатньо повно ілюстрована. Текст роботи послідовний та логічний.

Отже, подана до офіційного захисту дисертаційна робота виконана й оформлена на високому науково-методичному рівні з дотриманням усіх вимог і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

В плані дискусії хотілося б отримати відповіді на наступні запитання:

1. Показники поширеності яких патологій характеризувались найбільшими рівнями відмінностей по відношенню до даних літератури, що попередньо були проаналізовані Вами? Чим Ви можете аргументувати дані розбіжності?
2. З чим, на Вашу думку, пов'язана вища точність підходу до об'єктивізації стадії розвитку зубо-щелепового апарату з використанням методу контрастного контурування у порівнянні із звичайним співставленням зображення ортопантомограми із референтними зразками?
3. Як можна аргументувати вихідні високі показники узгодженості результатів, отриманих на різних етапах визначення дентального віку одним та двома дослідниками, та як Ви можете обґрунтувати доцільність в оптимізації таких?
4. Чи впливає на кінцевий показник оцінки дентального віку наявність у пацієнта ортодонтичних порушень, карієсу, адентії?
5. Чи можна отримані Вами результати взаємозалежності між стадіями розвитку зубів та рівнями скелетної зрілості за системою CS вважати популяційно-специфічними для досліджуваної вибірки?

Висновок

Дисертаційна робота Гончарука-Хомина Мирослава Юрійовича «Клініко-експериментальне обґрунтування вдосконалення підходів до стоматологічного лікування дітей та підлітків з використанням судово-стоматологічних методів», представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія», є самостійною завершеною науковою працею, в якій представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального науково-практичного завдання сучасної стоматології, що полягає у підвищенні ефективності та прогностичної оцінки показників стоматологічного лікування дітей та підлітків, шляхом об'єктивізації вихідної

стадії розвитку окремих зубів та рівня сформованості зубо-щелепового апарату, як похідних параметрів дентального віку особи.

За своєю актуальністю, метою і завданням дослідження, достовірністю та обґрунтованістю отриманих результатів, висновків і практичному значенню дисертація Гончарука-Хомина М. Ю. на тему «Клініко-експериментальне обґрунтування вдосконалення підходів до стоматологічного лікування дітей та підлітків з використанням судово-стоматологічних методів» відповідає вимогам п. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. за № 167, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю «Стоматологія».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри ортопедичної
стоматології Тернопільського
національного медичного університету
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України
доктор медичних наук, професор

П. А. Гасюк

Особистий підпис _____
завіряю
паступлюючого ректора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету

